

Måldokument för skolgårdar

Utbildningsförvaltningen

Stockholms
stad

2019-06-18
Sida 1

Innehåll

Måldokument för skolgårdar

Innehåll s. 2

Inledning s. 3

Målbild och förutsättningar för en god utemiljö s. 4-12

Målbild

Tomtförutsättningar

Hälsa, fysisk och social utveckling

Delaktighet

Utomhuspedagogik

Zonindelning

Exempel på zonindelning och innehåll

Funktionsprogrammet och goda exempel s. 13-38

Parametrar för en god utemiljö

Trygghet

Rörelser

Effektivitet

Flexibilitet

Omställbarhet

Rumslighet och variation

Vegetation

Aktivitet

Samlingsplatser

Element och material

Kultur och idrott

Inledning

Bakgrund

Inom ramen för Skolbyggnation för ett växande Stockholm har ett funktionsprogram för utemiljö med ett tillhörande måldokument tagits fram för att skapa en målbild av en god skolgård. Materialet utgår från genomförd inventering och Boverkets vägledning för skolgårdar (Gör plats för barn och unga!, Boverket och Movium, 2015). Funktionsprogrammet och måldokumentet beskriver de funktioner Utbildningsförvaltningen vill att kommunens skolgårdar ska ha och gäller för alla åldrar. Målen innehåller ett helhetstänkande och omfattar både gestaltning och funktion samt syftar till att skapa bättre förutsättningar för barn och ungas behov av en stimulerande utemiljö.

Genomförande

Vid arbetet med att ta fram materialet har en referensgrupp bestående av representanter från ledningsgrupp, lärare, skyddsombud och fritidspedagoger från grundskolan medverkat och bidragit med erfarenheter och synpunkter. Möten har hållits med SISAB och idrottsförvaltningen kring innehållet i programmet och medföljande måldokument.

Avgränsning

Programmet är avgränsat till att beröra skolgårdens friyta. Enligt Boverkets allmänna råd är *friyta* den yta som används till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för (BFS 2015:1 FRI 1).

Utemiljöns betydelse

Studier och rapporter om barns miljö, hälsa och utveckling visar på vikten av en stimulerande utemiljö. Barn och unga spenderar stor del av sin vakna tid i skolan och det är därför angeläget att dessa utemiljöer är trivsamma, hälsosamma, trygga, stimulerande och att de inbjuder till lek och rörelse. En välplanerad utemiljö ökar elevens möjligheter till social, motorisk och fysisk utveckling. I en allt tätare stad är det viktigt att säkerställa ett högt kvalitativt innehåll vid utformning av barns utemiljö och att skapa goda förutsättningar för lek och rörelse, utomhuspedagogik och rekreation. På skolgårdar med liten friyta bör, utöver ett kvalitativt innehåll, den direkta närmiljön skapa förutsättningar för både rast verksamhet och utomhuspedagogik. Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till alla de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, utveckling, tillgänglighet, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.

Målbild och förutsättningar för en god utemiljö

Målbild

En skolgård ska vara:

- En inspirerande plats
 - En stimulerande plats som lockar till fysisk aktivitet och lek för alla
 - En trygg och hälsosam plats, tillgänglig för alla
 - En plats som går att påverka och förändra och som ger utrymme för temporära kreativa projekt
 - En plats där elever är delaktiga och har inflytande
 - En plats med utrymmen för barn och ungdomars olika behov
 - En plats med biologisk mångfald och grönska
 - En pedagogisk resurs med goda förutsättningar för undervisning utomhus
 - En plats som främjar personlig och social utveckling
 - En tillgång för stadsdelen, skolgården är en viktig mötesplats för barn och unga även på fritiden
 - En flexibel plats planerad för eventuella framtida omställningar och behov
 - En arena för estetiska ämnen samt idrott
-

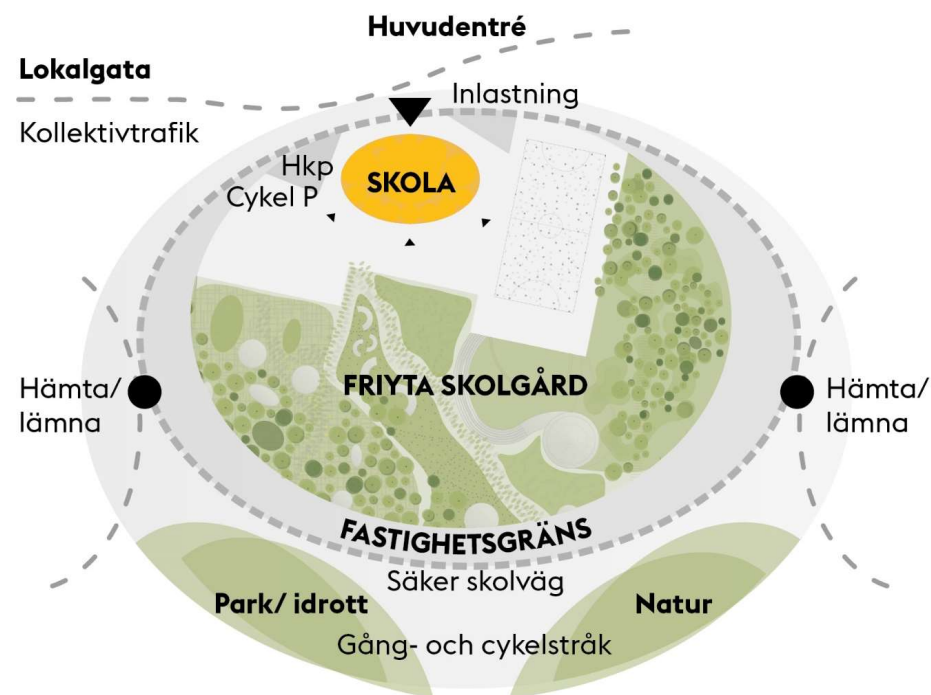
Tomtförutsättningar

Vid nybyggnation av skolor sätts många förutsättningar redan under planskedet. Utbildningsförvaltningen önskar tillräckligt stora tomter med en lämplig placering i stadsrummet för att kunna skapa ändamålsenliga miljöer både inomhus- och utomhus.

En viktig och ytkrävande faktor i skolplaneringen är behovet av en tillräckligt stor friyta som är tillgänglig för alla. Enligt Boverkets allmänna råd är *friyta* den yta som används till lek, rekreation samt fysisk och pedagogisk aktivitet för den verksamhet som friytan är avsedd för (BFS 2015:1 FRI 1). Friytan behöver ha tillgång till både sol och skugga. Olika typer av vegetation och naturliga markmaterial är positivt för kvalitén på skolgården.

Utöver friyta krävs skolgårdsyta som möjliggör ett eventuellt framtida behov av utbyggnation, en säker plats för varuintag, en parkering för rörelsehindrade som mest 25 meter från huvudentré, cykelparkering och platser för föräldrar att hämta och lämna sina barn ungefär 200 meter från huvudentré. Detta för att undvika osäkra trafiksituationer nära entréer.

För att skapa goda förutsättningar för elevers och personals hälsa och säkerhet är det viktigt att skolan lokaliseras och planeras för att skapa säkra skolvägar, har en god ljud- och luftmiljö utan källor till olycksrisk i närheten.

Hälsa, fysisk och social utveckling

Goda sol- och skuggförhållanden: På skolgården är det lämpligt att det finns möjlighet till lek i både skugga och i soliga lägen. En indikator är himmelsvyerna. Om mer än halva himlen, ovan barnens favoritställen, täcks av grönska så är utemiljön "solsäker". Solljuset behövs för att bilda D-vitamin men barnen behöver skyddas från den skadliga UV-strålningen (Boverket, 2015).

Terräng och vegetationsförhållanden: En gård som är rymlig, varierad och mångfunktionell gynnar barns och ungas fysiska och sociala utveckling. Den fysiska utvecklingen gynnas av många olika funktioner samt naturmark med varierad terräng. Naturmark eller naturlikmiljö har i studier visat sig vara viktigt för rekreation och för att motverka stress (ibid).

Lek och rörelse: Flera aktivitetszoner skapar ett flöde och möjlighet att röra sig mellan olika aktiviteter vilket ökar den fysiska aktiviteten, möjlighet att få upp ordentlig fart bör finnas. Förutsättning att utveckla motoriken skall finnas i form av t.ex. naturliga ojämlikheter i mark, stenar att balansera på och klätterträd, eller lekredskap/skapade nivåer som ger möjlighet att klättra och balansera (ibid).

Ljud- och luftkvalitet, miljögifter: Enligt Boverket är det angeläget att luft- och bullerkvaliteten vid barn och ungas inomhus- och utomhusmiljöer är så god som möjligt men i praktiken är det ett samtida problem att många av de platser som används av barn och unga idag präglas av dålig luft och höga bullernivåer (Boverket, 2018). I förhållande till vuxna är barn på grund av sin kroppsstorlek mer exponerade för miljöföroreningar. Idag medför exponering för luftföroreningar att ca 600 unga per årskull växer upp med påtagligt sänkt lungfunktion. Buller medför likaså hälsonackdelar samt att barns inlärningsförmåga minskar vid bullernivåer över 65 dB(A) (Boverket, 2015). Lägen som är kraftigt utsatta för buller, partiklar och andra hälso- och säkerhetsrisker bör inte föreslås som markanvändning till skolor (Boverket, 2018).

Delaktighet

Eleverna kan med fördel vara delaktiga och ha inflytande i utformningen av sin utemiljö och besitter stor kunskap om sitt närområde. Barns bästa ska tas i beaktande och de ska ha möjlighet att uttrycka sig i frågor som rör dem.*

Graden av delaktighet och inflytande ska baseras på situation, individ och ålder. Exempel på hur barn kan bli delaktiga i en process är "gå-turer" (där barnen beskriver bra/ dåliga egenskaper och önskemål), observationer (var leker eleverna och hur), trygghetsvandringar (hur upplever eleverna miljön), "skolgårdsspanare" (elever besöker andra skolgårdar än sin egen för att inspireras), modellbygge eller samtal i fokusgrupper. Ett annat forum för inflytande är elevrådet med representanter för olika åldrar och behov.

* Ref. FN:s Barnkonvention Artikel 12

Utomhuspedagogik

Vad är utomhuspedagogik?

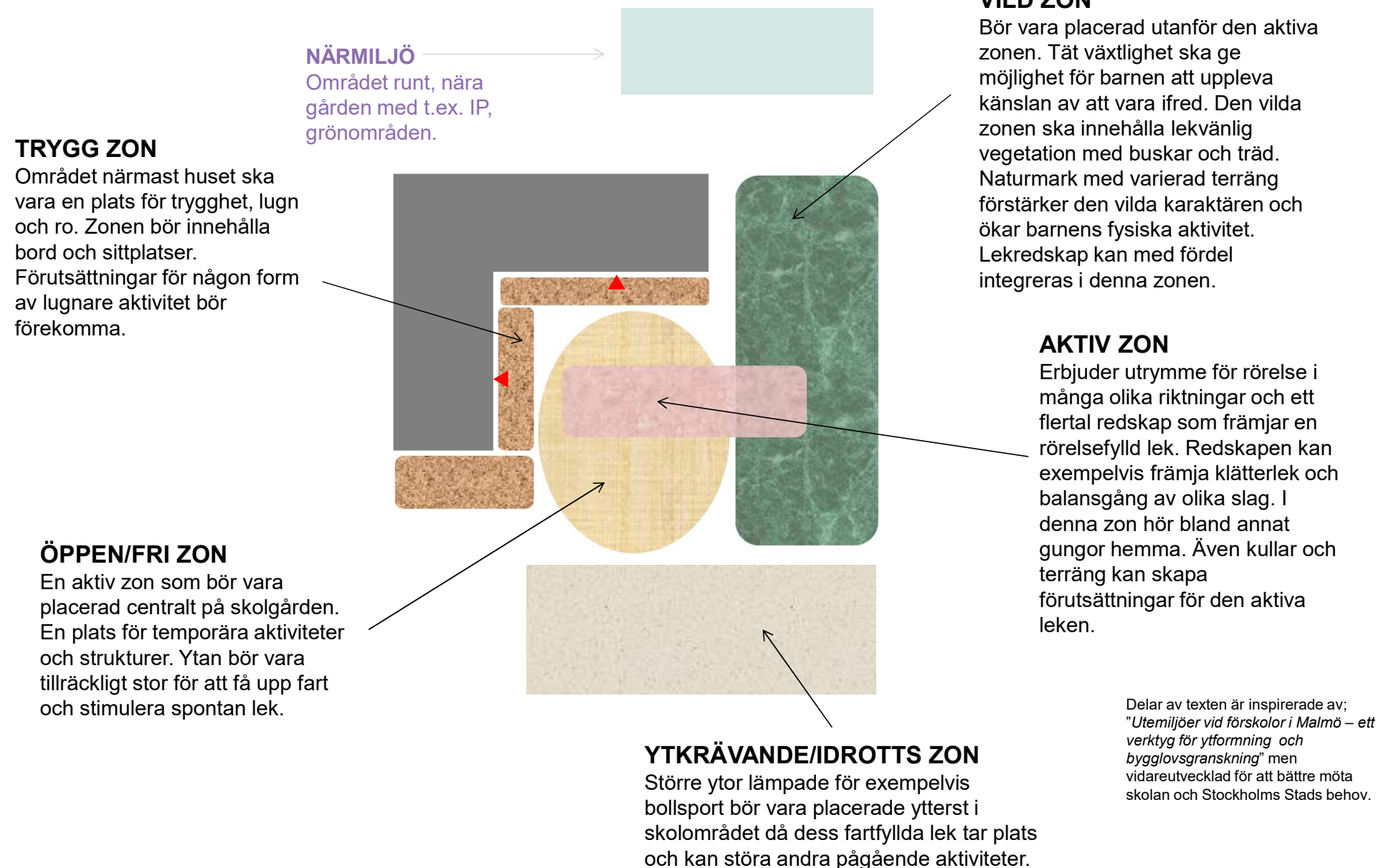
"Utomhuspedagogik är ett tematiskt och ämnesövergripande forsknings-och utbildningsområde, som fokuserar platsens betydelse för lärande, hälsa och rekreation.

Att synliggöra människan och samhället i de lokala och globala kretsloppen är en viktig del av utomhuspedagogiken.

*Här finns utgångspunkter för praktiskt miljölära, en bas för undervisning om vår kropp och hälsa, en plats för estetiska upplevelser och en plats för rekreation."**

* Ref NCFF (Nationellt Centrum För Främjande av hälsa hos barn och unga)

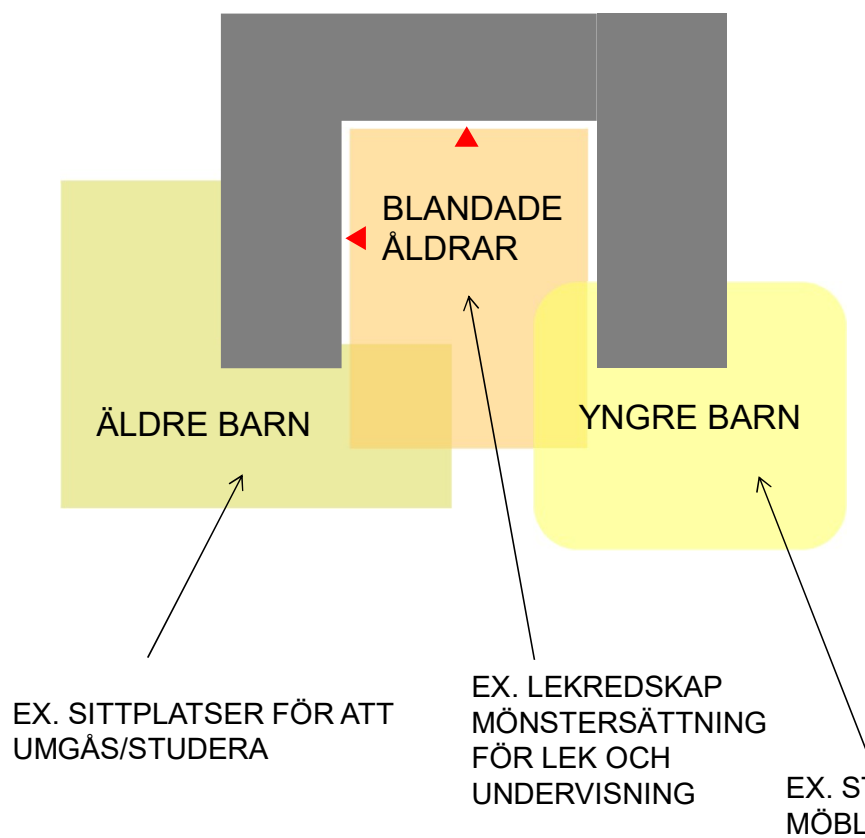
Zonindelning

Zonindelning

ÅLERSGRUPPER

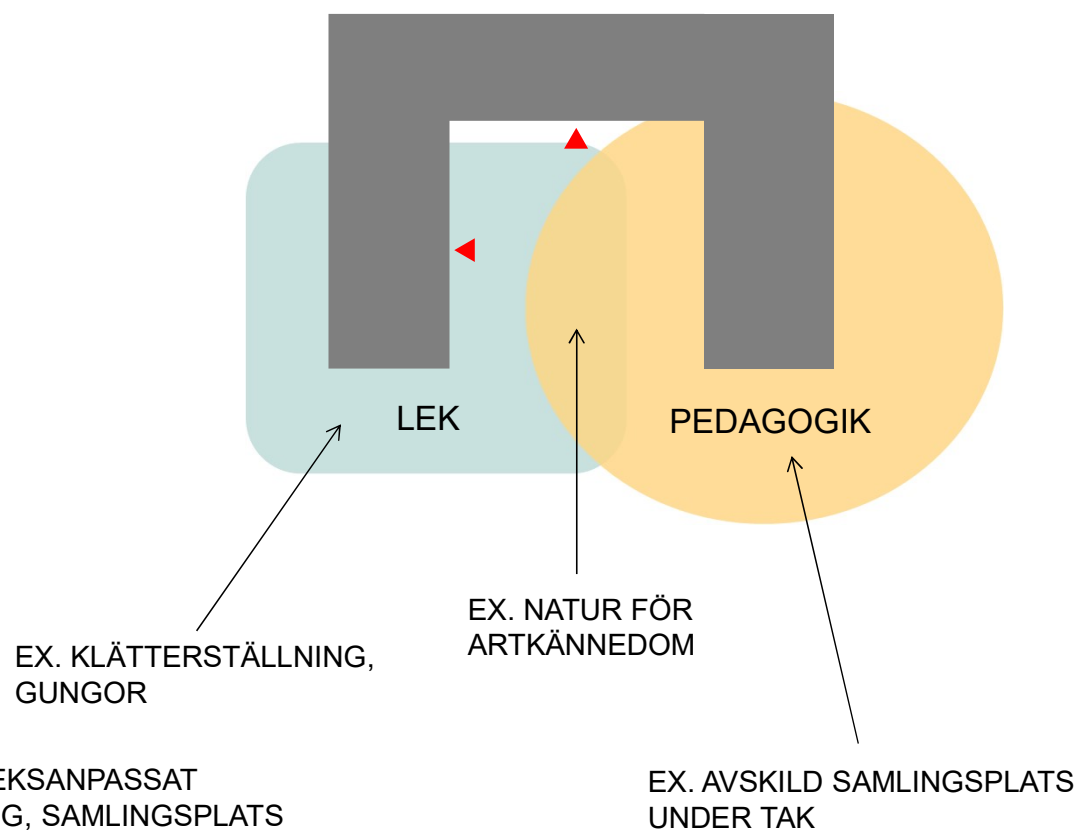
Zonindelningen av aktiviteter bör ta hänsyn till olika åldersgrupper. Yngre barn behöver en trygg och avskild zon placerad nära hemvisten.

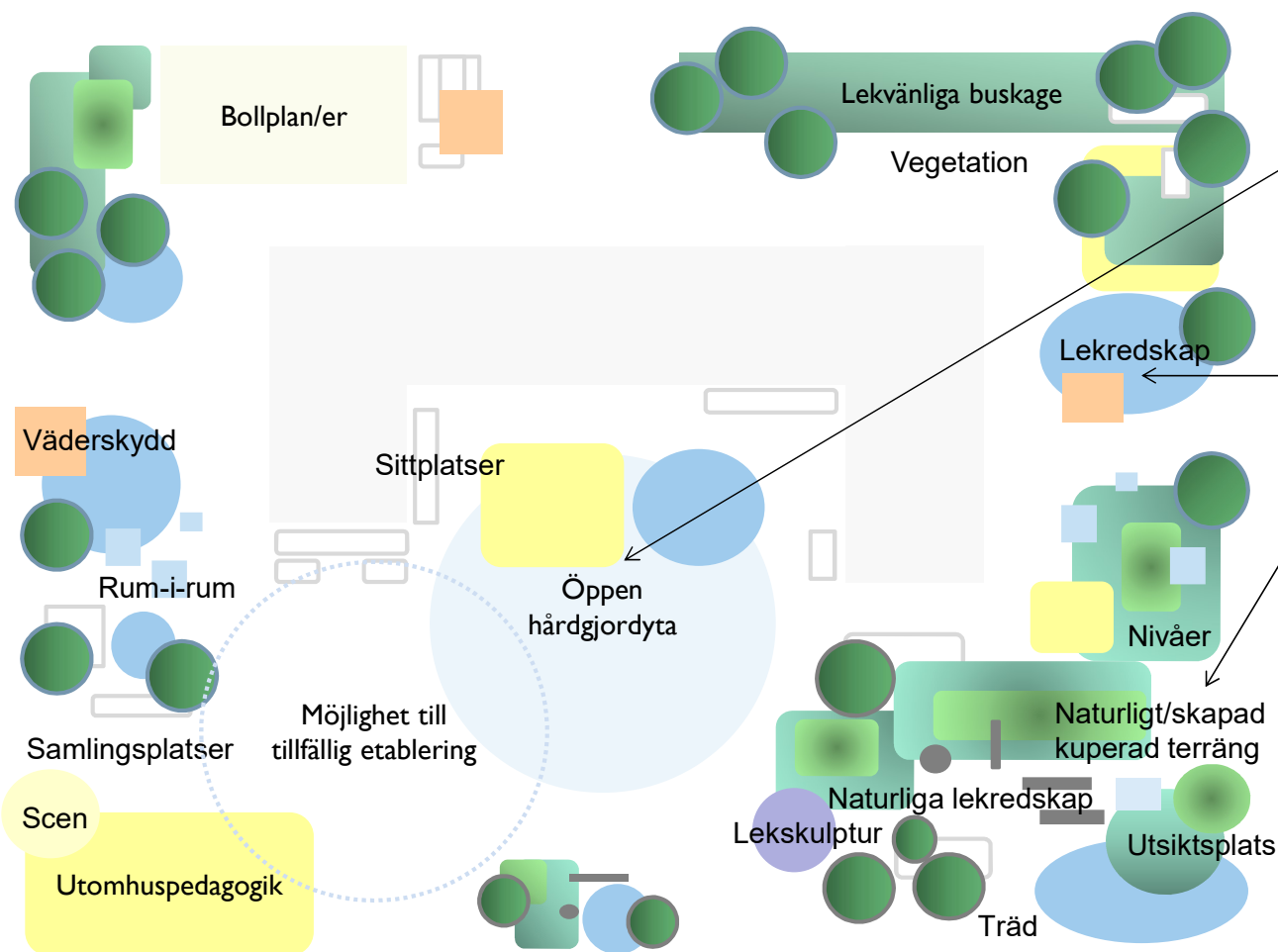
SAMUTNYTTJANDE AV SKOLGÅRD

Eftersom verksamheter ofta samutnyttjar utemiljön måste hänsyn tas till alla de skilda verksamheternas uppdrag och till barnens behov med utgångspunkt från ålder, utveckling, rätt till inflytande och i ett jämställdhetsperspektiv.

Utomhuspedagogik ska kunna ske parallellt med rast.

Exempel på zonuppdelning och innehåll

ZONER

Flera av zonerna är överlappande.

FLERA AKTIVITETSYTOR

En skolgård med flera små aktivitetsytor är att föredra framför en stor. Studier tyder på att detta skapar en mer jämställd skolgård. Fler zoner bidrar också till ökad fysisk aktivitet då eleverna kan ha ett flöde mellan de olika aktiviteterna. De olika aktivitetsytorerna kan på så sätt också anpassas efter olika åldrar.

- Scen
- Utomhuspedagogik
- Väderskydd
- Vegetation
- Lekredskap, fasta
- Bollplan/er
- Öppen yta
- Lekskulptur

Funktionsprogram och goda exempel

Funktionsprogram för utemiljö

Följande avsnitt presenterar utbildningsnämndens funktionsprogram för utemiljö. Först presenteras de elva grundläggande parametrarna. Därefter presenteras funktionskraven med tillhörande råd "att tänka på" under respektive parameter. Varje parameters funktionskrav illustreras sedan med goda exempel.

Funktionskraven beskriver vilka kvalitéer och egenskaper som ska uppnås för att tillskapa en god skolgårdsmiljö. Funktionerna utgår från elva grundläggande **parametrar**.

Till varje funktionskrav tillkommer ett antal råd "**att tänka på**" som förtydligar och ger en mer detaljerad bild av vad varje funktionskrav innebär i praktiken. Råd "att tänka på" är inte tvingande, utan ska tillämpas utifrån varje enskilt byggnadsprojekts förutsättningar.

Myndighetskrav och stadens egna krav i form av policys och program redovisas inte i funktionsprogrammet. Dessa ska alltid inhämtas från ursprungskällan.

Funktionsprogrammet i sin helhet hittas här: stockholm.se/funktionsprogram

Parametrar för en god utemiljö

Nedan presenteras *Funktionsprogram för grundskolans* 11 parametrar som kännetecknar dels kvalitativt innehåll och dels förutsättningar utifrån stadens behov av att växa.

TRYGGHET

RÖRELSE

EFFEKTIVITET

FLEXIBILITET

OMSTÄLLBARHET

RUMSLIGHET
OCH
VARIATION

VEGETATION

AKTIVITET

SAMLINGS-
PLATSER

ELEMENT
OCH
MATERIAL

KULTUR
OCH
IDROTT

Trygghet

Funktion: *Hämtning och lämning ska vara säker.*

Att tänka på

- Ta hänsyn till föräldrars hämtning och lämning av elever även om lämnings- och hämtningszoner inte planeras. Undvik återvänds- eller vändzoner intill skolan.
- Passage från bil till skolgård/gång eller cykelbana/trottoar anordnas så att barn inte behöver korsa trafikerad körbana.
- Situationer där barn måste passera backande bilar ska undvikas.
- Närhet till kollektiva transportmedel ska eftersträvas.
- Cykelparkering förläggs till plats med god uppsikt.

Funktion: *Varustransporter till verksamheten ska vara möjliga att utföra med hög säkerhet.*

Att tänka på

- Skolan ska ha ett varuintag/lastkaj.
- Vid gods/varumottagning ska det vara möjligt att nå vaktmästare/kökspersonal.
- Ytterdörrar till lastkajer och varumottagningar kan med fördel vara utformade som parbladiga dörrar för att ge möjlighet till in- och utlastning av bredare gods. Dörrar för varumottagning ska vara uppställningsbara.
- Varuintag/lastkaj ska vara väderskyddade.
- Varuleveranser ska skiljas från skolgård/lektyr samt från zoner för hämtning och lämning.
- Utrymmen för källsortering behövs i nära anslutning till platser för avhämtning.
- Säkerställ att snöröjning kan utföras för att klara transporter till skolan.

Funktion: *Skyltning ska underlätta att hitta rätt och tydligt visa skolans namn.*

Att tänka på

- Placering och utformning av skyltar anpassas efter Stockholms stads formspråk, arkitektur och skyltprogram.
- Placering och utformning ska anpassas för de olika årstiderna.
- Skyltar monteras så att de går att rengöra, byta ut och så vidare
- Placeringen av skyltar ska vara logisk med tanke på hur människor närmar sig skolan.
- Ta hänsyn till risk för skadegörelse.

Trygghet

Funktion: *Ljusmiljön ska bidra till en trygg utomhusmiljö.*

Att tänka på

- Ljusmiljön ska skapa yttre rum som gör att utomhusmiljön upplevs som spännande och säker.
- Vägar till skolan samt skolans entréer belysas extra tydligt.
- De delar av skolan där risk för skadegörelse och inbrott föreligger belysas extra.

Funktion: *Skolgården ska skapa tillhörighet och påvisa att den tillhör skolan.*

Att tänka på

- Utomhusmiljön ska vara överblickbar och undanskymda ytor ska undvikas.
- Skapa en yttre miljö med en känsla av att man befinner sig inom skolans område, där obehöriga till skolan inte skall vistas.
- Skolans identitet bör synas, vara enhetlig och harmonisk.
- Administrativa lokaler, framförallt rektor och personalrum ska ligga så att de har utsikt över skolgården.
- Staket ska klara hög belastning och ha en överliggare.

Funktion: *Den yttre miljön ska vara tillgänglig för alla.*

Att tänka på

- Utforma tydliga ledstråk och avgränsningar mot olika zoner.
- Hög orienterbarhet.

Goda exempel

Trygghet

Ramp

Scen tillgänglig för alla elever

Upplyst, trivsamt och säkert väg

Tydliga avgränsningar av skolans område

Välmarkerad, belyst entré

Tydlig skyltning, hög orienterbarhet

Rörelser

Funktion: *Utomhusmiljön ska stimulera rörelser av olika slag.*

Att tänka på

- Identifiera och jobba med olika zoner som klarar olika rörelser och aktiviteter.
- Ytor utanför entréer och mellan entréer och angöringsytor är zoner som ska klara hög kapacitet och slitage.
- Ytor för varutransport, godsmottagning och dylikt är zoner med extra krav på säkerhet.
- Stimulera elevers fysiska aktivitet både under verksamhetstid och icke verksamhetstid.
- Det ska vara möjligt att cykla fram till cykelparkeringen.
- Separera cyklister och gående.

Funktion: *Rastverksamhet ska kunna pågå utan att störa undervisningen.*

Att tänka på

- Säkerställ att gångstråk och redskap inte riskerar störa undervisning inne i skolan.
- Säkerställa att plats som är särskilt lämplig för utomhuspedagogik kan användas utan orimlig störning från gångstråk och lekredskap.
- Säkerställ lämplig fasad för att undvika störning.

Effektivitet

Funktion: *Skolgården ska locka alla elever till fysisk aktivitet och inbjuda till pedagogisk verksamhet.*

Att tänka på

- Skapa rumsbildningar utomhus för att inbjuda till pedagogisk verksamhet.
- Säkerställ att det finns yta för praktisk estetisk verksamhet.
- Idrott och hälsa föredrar stora öppna ytor framför små anläggningar.
- Lekredskap ska locka till fysisk aktivitet och pedagogisk verksamhet.
- Skolgården utformas för att användas både för lek och i undervisning.
- Sol- och regnskydd bör finnas så att skolgården kan användas oavsett väder, gärna i anslutning till matsalen.

Funktion: *Utomhusmiljöns zoner planeras för samutnyttjande.*

Att tänka på

- Eftersträva dubbla funktioner vid planering av de yttre ytorna/zonerna.
- Skolmatsal och café är funktioner som är lämpliga att utöka till skolgården under sommarhalvåret.
- Säkerställ funktionellt och säkert nyttjande efter skolans verksamhetstid.
- Utred vilka temporära evenemang som kan vara aktuella och vad dessa kräver av den yttre miljön.

Funktion: *Möjlighet till effektiv skötsel och underhåll.*

Att tänka på

- Undvik material och utformning som ställer höga krav på underhåll och skötsel.
- Vattenutkastare och eluttag, eller utrymmen med sådana ska planeras in på ett sätt som underlättar skötsel.
- Planera för att möjliggöra effektiv snöröjning.
- Materialval och utformning av installationer ska minimera skadegörelse.

Rörelser, Effektivitet

Pedagogisk mönstersättning

Möjlighet till rörelse i olika riktningar

Skolträdgård/ odlingsyta

Lekredskap placerat på avstånd från pågående undervisning

Bollplan placerad avsides och med skugga

God framkomlighet för att bedriva underhåll

Flexibilitet

Funktion: *Tillgång till säker förvaring.*

Att tänka på

- Säkerställ en effektiv och säker förvaring av möbler och utrustning för undervisning och lek utomhus.

Funktion: *Möjlighet till tillfällig etablering och tillfälliga evenemang.*

Att tänka på

- Reservera plats för tillfällig uppställning av byggbod, container, scen och tält.

Funktion: *Möjlighet för skolans pedagogiska verksamhet att bedrivas utomhus.*

Att tänka på

- Säkerställ tillgång till el och vatten utomhus.
- Säkerställ tillgång till LAN utomhus och/eller att installation av W-LAN för utomhusbruk är möjlig.
- Se till att transport av pedagogiskt material kan utföras enkelt.
- Identifiera lämpliga ytor utanför skolgården där det går att ha pedagogisk verksamhet.
- Skolgårdens utformning ska underlätta utomhuspedagogik.

Omställbarhet

Funktion: *Skolfastigheten planeras för att klara elevantalsförändringar.*

Att tänka på

- Säkerställ att matsalen kan byggas ut (och/eller att matservering kan expandera inne i skolan) vid ökat elevantal.
- Säkerställ att idrottsundervisningen kan utökas genom ett ökat antal omklädningsrum om detta inte byggs effektivt från början. Förutsättningar för utökad uteidrott kan också öka idrottskapaciteten.
- Definiera vilka byggnader som är avskiljbara och säkerställ att mark för passage är avskiljbar.
- Reservera plats för utbyggnad och/eller uppställning av paviljonger för att klara elevantalsökningar.

Flexibilitet, Omställbarhet

Förvaring av lekredskap

Odlingar som del av undervisning

Nyttjande av hela gårdens potential

Yta för undervisning i t.ex. estetiska ämnen

Studieplatser utomhus

Mönstersatt asfalt

Rumslighet och Variation

Funktion: *Gårdens utemiljö ska delas upp i zoner för olika typer av aktivitet.*

Att tänka på

- De yngre eleverna ska känna sig trygga bland äldre elever, till exempel genom en avskild del av gården i anslutning till deras hemvist.
- Rum-i-rum är ett effektivt sätt att skapa gömställen för lek, exempelvis bakom hörn, kojor, småhus eller labyrinter. Eleverna kan med fördel vara aktiva i byggfasen. Plank/ buskar eller dylikt behöver inte vara höga för att skapa effekt och lekmöjligheter för barnen.
- Olika gestaltungsformer kan bidra till att skapa ett mer varierat leklandskap, till exempel en rund stensättning.
- Träd och buskar ska vara rumsbildande, för skugga och lek, samt tåla slitage.
- Planering och utformning av zonernas innehåll ska anpassas efter barns ålder, intressen, utveckling och förmågor.

Funktion: *Möjlighet för vila och avkoppling ska finnas.*

Att tänka på

- Möjlighet ska ges att dra sig undan för att vila eller leka själv en stund bör finnas. Ett sätt att uppnå detta kan vara att skapa olika rumsligheter.
- Zoner/ytor med sittplatser i skugga bör finnas på ett flertal ställen på gården.

Funktion: *Den yttre miljön ska ge möjlighet att öva motorik.*

Att tänka på

- Nivåskillnader ska bevaras eller skapas då dessa ger överblick på gården, möjlighet till fysisk aktivitet som att öva motorik (klättra, rulla, hoppa och balansera). Därför bör en viss andel nivåer bevaras, exempelvis berghäll i naturmark, eller skapas, exempelvis sittplats (läktare) i olika nivåer.
- Kuperad terräng och lutningar ökar den fysiska aktiviteten och ger hälsoeffekter.
- En utsiktsplats på skolgården för överblick kan vara ett uppskattat inslag.

Rumslighet och Variation

Funktion: *Ge förutsättningar för utomhuspedagogik.*

Att tänka på

- En skolgård med stor artrikedom och variation kan med fördel användas i undervisningen; till exempel en fjärilsrabatt som ökar den biologiska mångfalden eller odlingar som kan bli en viktig del av den pedagogiska verksamheten.
- Mönstersatta målade ytor eller färgsatt gummiasfalt kan användas för att enkelt skapa rum och variation mellan olika ytor och zoner. Gråa asfaltsytor kan aktiveras genom målade mönster (till exempel solur, geometriska figurer) och fungera som dekoration samt för undervisning och lek.
- Öppna ytor/platser är viktiga för spring och lek samt i undervisningssyfte. En miljö som varierar med öppna och slutna ytor blir mer spännande samt mer flexibel för olika slags temporära aktiviteter.
- Skolgården ska kunna användas parallellt med undervisning inomhus, exempelvis bör ej ytor för bollsport vara nära fasad och sittplatser tänkta för studier vara avskilda från rastverksamheten. Flertalet aktiviteter ska kunna ske parallellt på skolgården samtidigt utan att det bildas konflikt mellan dessa.

Funktion: *Möjlighet till förändring och inflytande.*

Att tänka på

- Det finns stora pedagogiska värden i att kunna utveckla gården med tiden. En ständig utveckling av gården ger barnen större möjlighet att anknyta till miljön på ett positivt sätt. För att underlätta för detta kan det finnas ytor på gården som ständigt kan förändras.
- En del av skolgårdens yta bör lämnas flexibel för förändring och temporära och spontana aktiviteter som byggprojekt, odlingslådor eller tillfälliga utställningar/installationer.
- Elever kan med fördel vara delaktiga i utformningen av skolgården då detta skapar en känsla av tillhörighet och gemenskap. Barn har rätt att höras i alla frågor som rör dem.

Rumslighet och Variation

Nivåskillnader, balans och klättring

Rum-i-rum, klättra och gömma sig

Sittplatser i skugga, lekvänligt buskage

Rum-i-rum, genom materialval

Möjlighet till variation i lek,
i skuggparti under träd

Öppen yta för fartfylld aktivitet

Vegetation

Funktion: *Bevara eller skapa grönska och olika terrängförhållanden.*

Att tänka på

- Bevara befintlig vegetation och terräng, exempelvis identitetsskapande träd och träd som ger hög artrikedom och uppskattas av fåglar/insekter som exempelvis ek eller skogsdungar, kullar. Även löst material så som pinnar, stenar och stockar bör tas om hand för lek och undervisning. Utgångspunkten för utformningen är den befintliga miljön. Där naturlig vegetation saknas ska det planeras för en varierad vegetation som går att leka i och ger skugga och trivsel.
- Vegetationen ska vara varierad för att locka och inspirera, exempelvis genom täta/öppna eller låga/höga buskage eller med flerstammiga träd. Hänsyn bör tas till årstidsväxlingar, till exempel växter som blommar tidigt respektive sent, doftar eller som ger ätbara frukter och bär. Giftiga växter/bär skall ej förekomma och starkt allergiframkallande växter undvikas. Parkliknande (plantering, träd, gräs) eller ängsliknande inslag är inspirerande.
- Rätt växt på rätt plats, tålig vegetation som klarar slitage och lek. Odling som eleverna kan vara delaktiga i att sköta och plantera.
- Plantera träd i anslutning till lekredskap som skydd mot sol. Använd träden, bygg en bänk eller ett lekredskap runt eller under trädet.
- Odling är aktuellt och kan användas pedagogiskt. Använd "flexibla" odlingslådor som går att flytta vid behov och kan fungera för annat bruk, till lek eller som sittplats, om odlingen skulle upphöra. Det som odlas i matväg kan exempelvis användas i hemkunskapsundervisningen.
- Växtlighet på fasad eller tak kan vara ett sätt att få in mer växtlighet.
- Bär och fruktträd, eller en representation av lokala vilda arter kan ge barnen upplevelser både i det informella lärandet genom leken eller i en pedagogiskt styrd aktivitet.

Funktion: *Möjligt att följa årstidsväxlingar.*

Att tänka på

- En grön utemiljö på skolgården har många fördelar, det ger skydd från väder och vind och plats för lek samt ökar förståelse för naturen. Att sätta upp holkar för fåglar och insekter ökar förståelsen för natur och djur. En stimulerande miljö som växlar med årstiderna ger variation och kunskaper om vår omvärld, natur, ekosystem och kretslopp. Kretslopp och miljö kan studeras med till exempel en kompost.
- Huset bör planeras så att det ger möjlighet till utsikt över grönska och natur från så många rum som möjligt. Detta ger trivsel samt möjlighet att i undervisningen följa årstidernas växling.

Goda exempel

Vegetation

Skuggande träd

Inspiration, lärande miljö

Rumsbildande och lekvänliga buskage

Naturmark

Odlingsytor - tillfälliga eller permanenta

Skyddande och avskiljande träd

Stockholms
stad

Goda exempel

Vegetation

Nedan följer exempel på rumsbildande buskar och träd:

Avenbok, som klippt häck

Snöbär, buske med bär till hösten

Kornell

Sälg

Fläder, buske el. träd

Rysk lönn, buskträd el. träd

Aktivitet

Funktion: *Utemiljön ska främja hälsa, samvaro samt personlig och social utveckling.*

Att tänka på

- Genom att locka till olika typer av aktivitet, såväl lugna som utmanande och fantasifulla, främjas elevens utveckling.
- Bollspel och kompisgungor är exempel på aktiviteter som främjar samarbete och social utveckling.
- Skapa ett brett utbud av fasta samt temporära aktiviteter. Det bör ges möjlighet till förändring och att skapa egna element, genom flyttbara och lösa redskap. Öppna, större ytor är viktiga för denna typ av aktivitet. Utemiljön ska locka till nyfikenhet och fantasi. Platser där det inte är tydligt exakt vad man ska göra stimulerar fantasin.
- Balans mellan utmaning och säkerhet. Utmaningar och risker är en central del i barns lek och det är lika viktigt att gården är utmanande som att den är säker. Barn som får utmana sig själva och ta risker de kan hantera ges möjlighet att utvecklas både fysiskt och psykosocialt.

Goda exempel

Aktivitet

Multiarena för olika fartfyllda aktiviteter

Övning i samarbete, "kompisgunga"

Yta med flera alternativ till aktivitet

Fasta redskap, låg underhållskostnad

Integrerat leklandskap, lutningar och nivåer

Aktivitetsytor för olika ändamål

Stockholms
stad

Samlingsplatser

Funktion: *Det ska vara möjligt att samlas utomhus.*

Att tänka på

- Genomgående är samlingsplatsen en plats för möten, kommunikation och samspel. Exempel på samlingsplatser kan vara sittplatser eller en scen. Att mötas på nya sätt kan göra att eleverna som vanligtvis inte tar plats gör det.
- Samlingsplatser ska vara av varierande karaktär och tilltala olika typer av aktiviteter, såväl rofyllda som fartfyllda.
- Samlingsplatser har en central betydelse för utomhuspedagogik. Samlingsplatser i naturmark stimulerar alla sinnen och är en bra utgångspunkt för samtal om natur. En temporär samlingsplats kan vara odlingslådor eller en tillfällig utställning. En fast samlingsplats kan vara ett utelabb, för exempelvis bild, fysik, kemi eller som arbetsyta inom flertalet olika ämnen. Monterat på detta utelabb kan det finnas exempelvis vatten- eller vindmätare.

Funktion: *På skolgården ska det finnas sittplatser och plats för lek i såväl soliga som skuggiga lägen.*

Att tänka på

- Skolgården bör ha tak där man kan vara då det regnar eller som skydd för solen och även vindskydd om det behövs.
- Väderstrecken skall beaktas vid planering av gestaltning och placering av aktivitetsytor och samlingsplatser. På de platser där barnen vistas mest bör möjlighet till skugga finnas.
- Samlingsplats/scen kan med fördel vara upplyst för att kunna användas även under höst- och vinterhalvåret. Finns dessutom möjligheten att ansluta el blir platsen ännu mer flexibel.

Funktion: *Skolgården ska ha tillräckligt med goda sittmöjligheter för både stora och små.*

Att tänka på

- En del av sittplatserna bör ha skydd i ryggen samt armstöd och vissa av dem ska också finnas under tak och vara i anslutning till ett bord.
- Ett antal sittplatser med bord bör lämnas fria undertill så att även den i rullstol kan komma fram till bordet.

Goda exempel

Samlingsplatser

Scen med tak

Temporär samlingsplats i naturmark

Lusthus - skydd mot sol, vind och regn

Läktare, tillvaratagen nivåskillnad

Samlingsplats mellan byggnader

Trappa som fungerar som samlingsplats

Stockholms
stad

Element och Material

Funktion: *Funktionella och väl genomtänkta material ska användas.*

Att tänka på

- Gården ska vara tillgänglig och ha säkra markmaterial. Hänsyn ska tas till elever med nedsatt rörelseförmåga, vilket beaktas vid val av markmaterial samt lutningar och höjder. Markmaterial ska vara säkra. Exempelvis är gräs, gummi-asfalt, bark, sand och konstgräs stöt- och ljuddämpande, vilket är bra på en plats med många elever. Ekologiskt riktiga material och giftfria färger ska användas. Variation i markmaterial bör eftersträvas. Både gräs- och grusytor är förutsättningar för genomsläpplighet som är viktig för dagvattenhanteringen.
- Gårdens material ska klara enkelt och effektivt underhåll samtidigt som materialen bör vara hållbara och ge ett mervärde för miljön.
- Att i gestaltningen av skolgården använda sig av olika material kan vara inspirerande och ett sätt att ge kunskap om olika materialegenskaper samt locka till olika typer av aktivitet. Genom att känna och uppleva ökas barnens förståelse för olika material, exempelvis sten, trä, betong.
- Elementen på skolgården bör vara kreativt stimulerande, exempelvis genom flexibilitet och föränderlighet. Med enkla medel kan nya element höja upplevelsen av utemiljön. Enkla lekredskap som stockar och rep kan användas för hinderbanor och hinderlek. Att integrera lekutrustningen i landskapet eller att använda naturliga lekredskap tillför en ytterligare dimension till lekupplevelsen.
- På skolgårdar med liten andel friyta kan konstgräs vara ett bra komplement/alternativ till naturligt gräs. Konstgräs kan även användas vid sluttningar och på fotbollsplaner.
- Sand kan erbjuda en rad möjligheter till undervisning. Sandlådan kan användas för att förstå volymer eller landskap. Sanden kan användas inom bildämnen för att skapa något tredimensionellt. Vattenlek kan både vara roligt och lärorikt. Att anlägga LOD (lokal dagvattenhantering) kan vara ett sätt att öka kunskapen om vattnets betydelse för miljön och vår överlevnad. Genomsläpplighet är en viktig aspekt att ta hänsyn till där vattnet samlas. Ljud, att framkalla ljud på olika sätt görs naturligt i leken men kan också användas i undervisningssyfte. Ljus, lampor eller solen kan användas i undervisning om till exempel optik. Luft, en vindmätare kan till exempel användas i undervisning i NO eller matematik.

Funktion: *Kompensera liten friyta med ett kvalitativt innehåll.*

Att tänka på

- En mindre friyta ställer högre krav på ändamålsenlig utformning och variation. Det kan också innebära ett ökat slitage. På skolgårdar med liten friyta är det viktigt att, utöver ett kvalitativt innehåll, se över vad den direkta närmiljön kan erbjuda elever och pedagoger både vad gäller rastverksamhet och förutsättningar för utomhuspedagogik.

Element och Material

Konstgräs, slitstarkt och tåligt

Tillgängligt och med fallskydd

Sandlåda med sol och regnskydd

Ränna för vatten

Naturliga lekredskap

Skapade nivåer

Kultur och Idrott

Funktion: *Skolgården ska vara en arena för estetisk verksamhet.*

Att tänka på

- Begreppet kultur bör innefatta såväl samtid som dåtid. Skolgården ska vara en resurs för pedagogerna och ett redskap för att undervisa och väcka intresse för kultur och omvärld hos eleverna.
- Inslag som har ett kultur- eller naturhistoriskt värde ska i möjligaste mån bevaras.
- Estetiska ämnen som bild, slöjd och musik kan med fördel använda ytor i utomhusmiljön som del av undervisningen.
- Rum/yta för konst, musik, dans eller drama bör finnas. Detta innebär ytor för temporära aktiviteter som utställningar eller installationer liksom för framträdanden på scen eller dylikt. Scenen bör ha tak och vara tillgänglig för alla.
- Konst på skolgården kan vara ett uppskattat inslag på flera sätt. Konstverk kan vara identitetsskapande för skolan, väcka intresse och nyfikenhet hos eleverna och användas i pedagogiskt syfte.
- Lekvänliga skulpturer eller konstverk som på annat sätt uppmuntrar till interaktion kan bidra till att göra platsen unik och sätter igång fantasin. Eleverna kan med fördel göras delaktiga i utformningen.
- Genom att arbeta med kultur kan elevernas intresse för att lära öka vilket bidrar till förbättrade resultat. Att diskutera och reflektera är en central del av den skapande processen.

Funktion: *Skolgården ska vara en arena för idrott, lek och rörelse.*

Att tänka på

- Anlägg zoner med olika innehåll, varav minst en större fri och öppen yta som uppmuntrar till spontan lek. Likaså en yta som är tillräckligt stor för att få upp ordentlig fart.
- För många elever är plats för bollspel ett viktigt inslag. Möjlighet till olika sorters bollspel (exempelvis handboll, fotboll, basket, bandy) bör finnas och ytan kunna användas till olika ändamål för att locka fler elever. Bollplan/multiarena bör placeras på avstånd från fasad för att inte störa pågående undervisning och för att inte få en alltför central roll på skolgården.
- Möjlighet till spontanidrott gynnar barn och unga även på fritiden.

Kultur och idrott

Sittplatser i form av läktare

Bevarat objekt av kulturhistoriskt värde

Yta för sport och fartfylld aktivitet

Utsmyckning

Lekvänligt konstverk

Identitetsskapande skulptur